BİR POLİS OKULU ÖĞRENCİLERİNDE SİGARA KULLANIM SIKLIĞI ARAŞTIRMASI

PREVALENCE OF SMOKING AMONG A POLICE SCHOOL STUDENTS

Yasemin AÇIK, S. Aytaç POLAT, Erhan DEVECİ

Fırat Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Elazığ

Özet

Elazığ Polis Okulu öğrencilerinin sigara içme prevalansını saptamak amacıyla yapılan bu çalışmada; 2000 yılı Nisan ayında öğrenim gören 328 öğrencinin 324'üne ulaşılmıştır. Anketler, belirlenen bir günde araştırmacılar tarafından okula götürülmüş, amacı açıklandıktan sonra sınıfta öğretmenin bulunmadığı bir ortamda öğrenciler tarafından doldurulmuş ve toplanmıştır. Çalışmaya alınan öğrencilerin yaş ortalamaları 25.19'dur. Tümü erkek olan öğrencilerin %13.6'sı evlidir. Öğrencilerin babalarının %48.5'i, annelerinin ise %4.9''u sigara içmektedir. Öğrencilerin %62.3'ü hergün, %4.3'ü ara sıra olmak üzere %66.6'sı halen sigara içmektedir. Sigara içen öğrencilerin Fagerstrom Nikotin Bağımlılık puanlarının ortalaması 2.1+-1.97'dir. %72.1'si yerli sigara içmektedir. Sigara içen öğrencilerin %37.9'u özenti, %20.4'ü dertler, sıkıntılar, kederler nedeniyle, %31.5'i arkadaşlarının etkisi ile sigara içtiklerini belirtmişlerdir. Çalışmaya alınan 324 öğrencinin %98.2'si, sigaranın sağlığa zararlı olduğu fikrine katıldığını belirtmiştir. Sigara salgınının zararlı etkilerine yoğun bir şekilde hedef olan ülkemizdeki sigara içme prevalansını düşürmek amacıyla eğitim kuruluşlarında; gerek örgün eğitim içerisinde sigara sağlık ilişkisine yer vererek, gerekse bırakma kampanyaları düzenlenerek salgının gerilemesine ve sigara mücadelesine katkıda bulunulabilir.

Anahtar kelimeler: *Sigara, Polis okulu, Öğrenci*

Summary

The objective of the study was to estimate the prevalence of smoking among Elazığ Police School students. In this study 324 of 328 students who were enrolled in April 2000, were reached. Questionnaires were filled by students after offer obtaining informed consents. Average of age was 25.19. All of them were male and 13.6% of them were married. 48.5 of their fathers and 4.9% of their mothers were current smokers. Of the 324 students, 62.3% were daily smoker and 4.3% were occasional smokers. A total of 66.6% of the students were current smokers. Average Fagerstrom Nicotine Dependency score of smoker students was 2.1±1.97. 26.9% of the smokers considered fairly much and 47.7% of them had given very little consideration to the thought. 98.2% of total study population agreed on the hazardous health effects of smoking. This study shows that the prevalence of smoking was high among Zülfü Ağar Police school students. For this reason, relationship of cigarette and health should be in the education programs. Also in quitting smoking cigarette campaigns can give some help in regression of the cigarette epidemic and the struggle with cigarette.

Key words: *Cigarette, Police school, Student*

Tablo 1. *Çalışmaya Alınan Kişilerin Eğitim Düzeylerine Göre Sigara İçme Durumları*

	eğitim durumu		
içme durumu	lise ve dengi okul mezunu	yüksekokul mezunu	toplam
halen içen	202(68.2)	14(50.0)	216(66.7)
içmeyen	94(31.8)	14(50.0)	108(33.3)
toplam	296(91.4)	28(8.6)	324(100.0)

X^2= 3.831, Sd=1, p=0.0503

Giriş

Dünya Sağlık Örgütü sigarayı "Dünyanın en hızlı yayılan ve en uzun süren salgını" olarak tanımlamaktadır. Sigara kullanımı Dünya'da yılda 3 milyon kişinin ölümünden sorumludur. Salgının bu şekilde sürmesi halinde 2020 yılında bu sayının 10 milyona yükselmesi beklenmektedir. Bu 10 milyonluk ölümün %70'inin gelişmekte olan ülkelerde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir (1). Sigara kullanımı başta akciğer kanseri olmak üzere bir çok organ kanseri, kronik bronşit, koroner kalp hastalığı ve serebrovasküler hastalık gibi bir çok hastalığa yol açmaktadır (2). Ayrıca içerdiği nikotin nedeniyle sigara, dünyadaki en yaygın ve en kolay ulaşılabilen bağımlılık yapıcı maddesidir. Sigara bağımlılık yapıcı bir madde olarak, 1979 yılında tütün yoksunluğu (Tobacco withdrawal) adıyla ruhsal hastalıklar ile ilgili tasnifte yer almıştır (3,4). İngiliz Kraliyet Hekimler Birliği sigara ve sağlık konusunda 1992 yılı raporunu "Sigara Kullanımı ve Gençler" konusuna yönelik olarak hazırlamıştır. Söz konusu bu raporda; yeni tiryakiler tümüyle çocuk ve gençlerden gelmektedir ve sigarayı kullanmaya başlayan çocuk ve gençler için sigarayı bırakmak son derece güçtür, denmektedir (5). Son dönemde Amerika Birleşik Devletleri'nde ki bir davada elde edilen dökümanlar tütün firmalarının sigarayı kasıtlı olarak çocuklara pazarladığını göstermiştir (6,7). Sigara salgının kontrolüne yönelik etkinliklerden biri de toplumda ve bazı özgün gruplarda sigara içme oranlarının izlenmesidir. Polis Okulu öğrencileri de stresli bir mesleğe adım atacak olan ve çoğu liseyi bitirdikten sonra muhtemelen bir süre bekledikten sonra okula başlayabilen kişilerden oluşmuştur. Söz konusu okullar ile ilgili olarak Elazığ ilinde ve ülkemiz genelinde sigara konulu araştırmalarla karşılaşılmamış olması araştırmacıları bu grup üzerinde araştırma yapmaya yönlendirmiştir. Elazığ Zülfü Ağar Polis Okulu öğrencilerinde sigara içme sıklığı, başlama nedenleri ve başlama yaşını saptamak amacıyla bu çalışma yapılmıştır.

Gereç ve Yöntem

Elazığ Zülfü Ağar Polis Okulu öğrencilerinde sigara içme sıklığı, başlama nedenleri ve başlama yaşını saptamak amacıyla yapılan bu çalışmada; Elazığ Zülfü Ağar Polis Okulu'nda öğrenim gören 328 öğrencinin tümü araştırmanın kapsamına alınmıştır. Öğrencilerin 324'üne ulaşılmıştır. Cevaplılık oranı %98.8 olmuştur. Araştırmada kullanılan anket formu; hem Amerika Birleşik Devletleri hem de Dünya Sağlık Örgütü'nün prevalans araştırmalarında kullanılmasını önerdiği standart soruların ülkemiz koşullarına uyarlanmış şeklidir. Tümüyle çoktan seçmeli sorulardan oluşan anket formu belirlenen bir günde araştırmacılar tarafından okula götürülmüş, sınıfta öğretmenin olmadığı bir ortamda uygulanmış ve toplanmıştır. Araştırmanın saha uygulaması 2000 yılı Nisan ayı içinde gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler bilgisayarda SPSS programına kaydedilmiş, hata kontrolleri, tablolar ve istatistiksel analizler bu program aracılığıyla yapılmıştır. İstatistiksel analiz yöntemi olarak X^2 testi kullanılmıştır.

Tablo 2. *Sigara İçen Kişilerin Günde İçtikleri Sigara Sayısına Göre Dağılımları*

sigara içme durumu	n	%
< 10 sigara	54	25
10-19 sigara	108	50
20+ sigara	51	23.6
bilinmeyen	3	1.4
toplam	216	100.0

Bulgular

Çalışmaya alınan kişilerin %40.0'ı (129 kişi) 23-24 yaş, %35.4'ü (115 kişi) 25-26 yaş, %23.4'ü (76 kişi) 27-29 yaş grubundadır. Ortalama yaşları 25.19 (Standart sapma:1.62, minimum 23, maksimum 29)'dur. Öğrencilerin %91.4'ü (296 kişi) lise ve dengi okul mezunu iken, %8.6'sı (28 kişi) yüksekokul mezunudur. %13.6'sı (44 kişi) evli, %86.4'ü (280 kişi) ise bekar dır. Öğrencilerin babalarının %48.8'i halen sigara içmekte, %18.6'sı bırakmış ve %32.6'sı hiç içmemiştir. Annelerinin ise %4.9'u halen sigara içmekte, %1.2'si bırakmış ve %93.8'i hiç içmemiştir. Çalışmaya alınan kişilerin %96.0'sı (311 kişi) hayatı boyunca en az bir kez sigara içmeyi denemiştir.

Tablo 3. *Sigara İçen Kişilerin Fagerstrom Bağımlılık Puanına Göre Dağılımı*

fagerstrom bağımlılık puanı	n	%
çok az (0-2 puan	138	63.9
az (3-4 puan)	44	20.4
orta (5 puan)	19	8.8
yüksek (6-7 puan)	11	5.1
çok yüksek (8-10 puan)	4	1.9
toplam	216	100.0

Sigarayı deneyen kişilerin %2.7'si 5-9 yaş arası, %29.6'sı 10-15 yaş arası, %35.2'si 16-19 yaş arası olmak üzere %67.5'i 20 yaşından önce sigarayı denemiştir. Hayatının herhangi bir döneminde sigara içmiş olan kişilerin günde en az bir tane olmak üzere sigaraya başlama yaşı incelendiğinde; %18.8'i 10-15 yaş arası, %41.9'si 16-19 yaş arası olmak üzere %60.7'si 20 yaşından önce günde bir ya da daha fazla sayıda sigara içmeye başlamıştır. Öğrencilerin %62.3'ü her gün, %4.3'ü ara sıra olmak üzere %66.6'sı halen sigara içmektedir. Yaş gruplarına göre sigara içme oranlarına bakıldığında; 23-25 yaş grubundaki öğrencilerin %67.5'i, 25-29 yaş grubundaki öğrencilerin ise %69.5'i halen sigara içmektedir (X^2:0.094, Sd:1, p:0.7587). Medeni duruma göre sigara içme oranlarına bakıldığında; evlilerin %70.5'i, bekarların ise %66.1'i halen sigara içmektedir (X^2:0.329, Sd:1, p:0.5664). Çalışmaya alınan kişilerin eğitim düzeyine göre sigara içme durumu Tablo 1'de ve günde içtikleri sigara miktarı Tablo 2'de verilmiştir. Öğrencilerin %32.9'u Tekel 2000, %23.2'si Tekel 2001, %12.0'si Samsun, %5.1'i Marlboro, %4.6'sı Maltepe marka sigara içmektedir. %11.1'i ise karışık (birden fazla marka) sigara içtiğini ifade etmiştir. Sigara içen öğrencilerin Fagerstrom bağımlılık puanlarına göre dağılımları Tablo 3'te ve sigaraya başlama nedenlerine göre dağılımları Tablo 4'te verilmiştir. Çalışmaya alınan kişilerin ortalama fagerstrom bağımlılık puanı 2.07 (Standart sapma:2.88) olarak bulunmuştur. Sigara içen kişilerin %47.3'ü bırakmayı düşünmemekte, %33.7'si bırakmayı düşünmekte ve %15.3'ü bırakmaya hazırlık aşamasındadır. Çalışmaya alınan kişilerin babalarının sigara içme durumlarına göre halen sigara içme düzeyleri Tablo 5'te ve sigara içen kişilerin bazı özelliklere göre dağılımları Tablo 6'da verilmiştir. Sigara içen kişilerin "Sigara içmenizin sağlığınız üzerine olan zararlı etkileri sizi düşündürüyor mu?" sorusuna verdikleri cevaplara bakıldığında; %19.4'ü çok fazla, %26.9'u oldukça, %47.7'si biraz olmak üzere %94.0'ü sigara içmenin sağlığı üzerine oluşturacağı zararlı etkilerinin kendisini düşündürdüğünü ifade ederken, %4.2'si hiç düşündürmediğini belirtmiştir. "Sigaranın sağlığa zararlı olduğu fikrine katılıyor musunuz?" sorusuna öğrencilerin %88.9'u tamamen katılıyorum, %9.3'ü bir ölçüde katılıyorum, %0.3'ü pek katılmıyorum ve %1.2'si hiç katılmıyorum yanıtını vermiştir. "Sigara içmediğiniz halde çevernizde içilen sigaranın sağlığınız üzerine olan zararlı etkileri sizi düşündürüyor mu?" sorusuna sigara içmeyen 108 öğrencinin %33.3'ü çok fazla, %23.1'i oldukça, %25.0'i biraz olmak üzere 81.4'ü çevrede içilen sigarnın sağlığına olan zararlı etkilerin kendisini düşündürdüğünü ifade ederken, %2.8'i hiç düşündürmediğini ifade etmiştir. Sigara içen öğrencilerin %27.3'ü okul genelinde bir sigarayı bırakma kampanyası düzenlenecek olursa böyle bir kampanyaya katılmaya niyetli olduğunu belirtirken, %52.3'ü bu konuda kararsız olduğunu ve %18.9'u ise böyle bir kampanyaya gerek olmadığın ifade etmiştir

Tablo 4. *Sigara İçen Kişilerin Sigaraya Başlama Nedenleri*

başlama nedeni	sayı	%	n
dertler, sıkıntılar, kederler	43	19.9	216
büyüdüğünü ispatlamak	11	5.1	216
daha sosyal olmak	4	1.9	216
arkadaş gruplarının yada arkadaşların etkisi	124	57.4	216
özenti	82	37.9	216
sevdiği büyüklerin sigara içmesi	7	3.2	216

Tartışma

Çalışmaya alınan kişilerin %62.3'ü her gün, %4.3'ü ara sıra olmak üzere %66.6'sı halen sigara içmektedir. PİAR'ın 1988 yılında yapmış olduğu bir araştırmaya göre ülkemizde 15 yaş üstü erkeklerde sigara içme oranı %62.8'dir (8). 1989 yılında 3 ayrı şehirde üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir çalışmaya göre, Elazığ Fırat Üniversitesi erkek öğrencilerinin %44'ü (9), Sivas Cumhuriyet Üniversitesi erkek öğrencilerini %42'si (10) ve Eskişehir Anadolu Üniversitesi erkek öğrencilerinin %48'inin (11) sigara içtiği saptanmıştır. Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi 6. Sınıf erkek öğrencilerinin %55.2'si sigara içmektedir (12). 1996 yılında Elazığ Sanayi Sitesinde çalışan çırakların sigara içme oranları %49.4 olarak saptanmıştır (13). Polis okulu öğrencilerinin sigara içme oranları ülkemizde gençler arasında yapılan diğer çalışmalara göre yüksek bulunmuştur. Bu da polis okulu öğrencilerinin yaşlarının büyük olması (23-29 yaş arası) nedeniyle içme oranlarının Türk erişkin popülasyonuna benzer şekilde yüksek olmasından kaynaklanmış olabilir. Sigara içen öğrencilerin %23.6'sı günde 20+ sigara içmektedir (Tablo 2). Günde ortalama içilen sigara sayısı 12.7 sigaradır. Bilgin'in 1989 yılında Elazığ'da üniversite öğrencilerinde yaptığı bir çalışmada erkek öğrencilerde kişi başına tüketilen günlük sigara miktarı 6.3 olarak

Tablo 5. *Çalışmaya Alınan Kişilerin Babalarının Sigara İçme Durumlarına Göre Halen Sigara İçme Düzeyleri*

polis okulu öğrencisi	babasının içme durumu		toplam
	içen	içmeyen	
içen	107	109	216
	(68.2)	(65.3)	(66.7)
içmeyen	50	58	108
	(31.8)	(34.7)	(33.3)
toplam	157	167	324
	(48.5)	(51.5)	(100.0)

X^2= 0.303 Sd= 1 p= 0.5822

bulunmuştur (14). Sezer ve arkadaşları Elazığ'da hekim ve diş hekimleri üzerinde yapmış oldukları bir çalışmada erkeklerin günde içtikleri ortalama sigara sayısını 8.8 olarak saptamışlardır (15). Bilgin'in Elazığ Sanayi Sitesinde çalışan çıraklar üzerinde yapmış olduğu bir çalışmaya göre çırakların %15.3'ü günde 20+sigara içmektedir. Sigara içen çıraklar günde 7.8 adet sigara içmektedir (13). Bilgin'in 1989 yılında Elazığ'da üniversite öğrencileri üzerinde yapmış olduğu bir çalışmaya göre erkek öğrencilerin günde 6.3 adet sigara tüketmektedir (14). Açık ve arkadaşları Elazığ'da şehirlerarası otobüs yolcularında günde 20+ sigara içme oranını %18.4 olarak saptamışlardır (16). Horasan, Menderes-İzmir ilk ve orta dereceli okul erkek öğretmenlerinin %30.8'inin (17), Dedeoğlu ve arkadaşları Antalya'da erkek sağlık personelinde günde 20+ sigara içme oranını %50 olarak saptamıştır (18). Elde edilen veriler polis okulu öğrencilerinin günde içtikleri sigara miktarının kendi akranlarının günde içtikleri sigara miktarından yüksek, Türk erişkin erkek populasyonundan düşük olduğunu göstermektedir. Sigara içen polis okulu öğrencilerinin %5.1'inin Fagerstrom Nikotin Bağımlılık Puanı yüksek, %1.9'u çok yüksek olmak üzere, %7.0'sinin yüksek düzeylerdedir (Tablo 3). Ortalama fagerstrom nikotin bağımlılık puanı ise 2.13 (Standart sapma 2.12)'dir. Bilgin Elazığ'da Sanayi Sitesinde çalışan çırakların %72.6'sının bağımlılık puanını çok az, %17.7'sinin az, %4.5'inin orta ve %5.2'sinin yüksek olarak saptamıştır(13). Açık ve arkadaşlarının Elazığ'da din adamlarının %9.3'ünün fagerstrom nikotin bağımlılık puanını yüksek (>= 7) olarak saptamışlardır. Din adamlarının ortalama bağımlılık puanı 2.75 (SD: 2.31) olarak saptanmıştır (19). Fagerstrom bağımlılık puanı ortalaması erkekler için Avusturya'da 3.81, Danimarka'da 3.13, Finlandiya'da 3.97 ve Polonya'da 3.98 olarak bildirilmiştir (20,21,22,23). Polis okulu öğrencilerinin sigara içme oranlarının yüksek olmasına rağmen bağımlılık puanlarının düşük olması günde 20+sigara içme oranlarının düşük olmasından kaynaklanmış olabilir. Sigara içen kişilerin %56.1'i Tekel 000 veya 2001, %12.0'si Samsun, %5.1'i Marlboro ve %4.6'sı Maltepe marka sigara içmektedir. Bilgin Elazığ sanayi sitesinde çalışan çırakların %28.8'inin Samsun, %48.3'ünün Maltepe, %18.7'sinin Tekel 2000 ve %0.42'sinin Marlboro marka sigara içtiklerini saptamıştır(13). Horasan Menderes-İzmir ilk ve orta dereceli okul erkek öğretmenlerinin %10.4'ü Maltepe, %41.7'si Samsun, %38.5'i Tekel 2000 marka sigara içtiklerini saptamıştır (24). Elazığ Polis Okulu öğrencileri Tekel 2000 ve 2001 marka sigarayı diğer markalara göre daha fazla tercih etmektedirler. Sigara içen kişilerin %47.3'ü bırakmayı düşünmeyen, %33.7'si bırakmayı düşünen ve %15.3'ü hazırlık aşamasındadır. Bilgin Elazığ'da sanayi sitesinde çalışan çırakların %44.1'i sigarayı bırakmayı düşünmeyen, %47.6'sı bırakmayı düşünen, %8.3'ü bırakmaya hazırlık aşamasında bulunmuştur (13). Elazığ'da sigara içen diyanet çalışanlarının %31.9'u bırakmayı düşünmemekte, %38.8'i bırakmayı düşünmekte, %29.3'ü ise bırakma hazırlığı içinde bulunmuştur (19). Horasan'ın yapmış olduğu bir çalışmaya göre Menderes-İzmir'de görev yapan öğretmenlerin %53.9'u bırakmayı düşünmemekte, %25.6'sı bırakmayı düşünmekte, %20.6'sı bırakma hazırlığı içindedir (24). Sigara içen öğrencileri %57.4'ü arkadaş gruplarının etkisiyle, %37.9'u özenti nedeniyle, %19.9'u dertler, kederler ve sıkıntılar nedeniyle sigara içmeye başladıklarını belirtmişlerdir (Tablo 4).

Tablo 6. *Çalışmaya Alınan Sigara İçen Kişilerin Bazı Özellikleri*

değişken	n	minimum	maksimum	ortalama	standart sapma
haftada içilen sigara miktarı	213	1	280	88.69	43.73
fagerstrom bağımlılık puanı	216	0	9	2.13	2.12
ilk sigara içme yaşı	211	5	24	16.09	3.44
günde 1 sigara içmeye başlama yaşı	212	11	24	17.41	2.46

Sigaraya başlamada arkadaş gruplarının etkisi önemli düzeyde yüksektir. Çalışmaya alınan kişilerin %98.2'si sigaranın sağlığa zararlı olduğu fikrine katıldığını, sigara içen kişilerin %94'ü içtiği sigaranın sağlığı üzerine olan zararlı etkilerinin kendisini düşündürdüğünü, Sigara içmeye kişilerin %56.4'ü çevrede içilen sigaranın sağlığı üzerine olan olumsuz etkilerinin kendisini düşündürdüğünü belirtmiştir. Yine sigara içen öğrencilerin %27.3'ü okul genelinde düzenlenecek olan sigarayı bırakma kampanyasına katılabileceğini ifade etmiştir. Tüm bu veriler polis okulu öğrencilerinin yüksek düzeyde sigara içmelerine rağmen sigaranın sağlık üzerine olan olumsuz etkileri kendilerini düşündürmekte ve onlara yönelik bırakma kampanyaları ve diğer etkinliklerin iş görebileceğini göstermektedir.

Sonuç olarak; sigara salgınının zararlı etkilerine yoğun bir şekilde hedef olan ülkemizde gençlerde sigara içme prevalansını düşürmek amacıyla eğitim kuruluşlarında; gerek örgün eğitim içerisinde sigara sağlık ilişkisine yer vererek, gerekse bırakma kampanyaları düzenlenerek salgının gerilemesine ve sigara mücadelesine katkıda bulunulabilir.

Kaynaklar

1. Nakajima H. Message from the Director-general of the World Health Organization for World No-Tobaaco Day 1997. WHO Tobacco Alert, Number 4, 1996- İnternet Edition- Advisory kit.
2. Aşut Ö. Hekim ve Sigara. Türk tabipler Birliği Yayını Ankara, 1993
3. American Psychiatric Association. Diagnostic and Statistical Manuel of Mental Disorders. Ed.3, revised. Washington DC, 1979
4. American Psychiatric Association. Diagnostic and Statistical Manuel of Mental Disorders-DSM-III-R, 3rd.ed., rev. .washington DC, 1987
5. Royal College of Physicians. Sigara kullanımı ve Gençler: Londra Kraliyet Hekimler Birliği'nin Sigara ve Sağlık Konusundaki Beşinci Raporu (Çev. Sezer RE) Sigara Alarmı, 1992; 1: 3-7
6. U.S.Department of Health and Human Services. Reducing Tobacco Use: Areport of the Surgeon General. Atlanta: U.S. Department of Health and Human Services, Centers for Disease Control and Prevention. 2000
7. Centers for Disease Control and Prevention. Trends in smoking initiation among adolescents and young adults- United States,1980-1989. MMWR; 1995; 44: 521-25
8. PİAR. Sigara Alışkanlıkları ve Sigarayla Mücadele Kampanyası Kamuoyu Araştırması. PİAR Araştırma Ltd.Şti, 1988, İstanbul.
9. Bilgin N. Fırat Üniversitesi Öğrencilerinde Sigara İçme Prevalansı Araştırması. Yükseklisans Tezi, Elazığ, 1989
10. Şanlı E ve ark. Sigara Bırakma Kampanyasının Cumhuriyet Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Etkisi. C.Ü.Tıp Fakültesi Dergisi, 1989; 3: 3-4
11. Özdamar K ve ark. Üniversite Öğrencilerinin Sigara Alışkanlığı Üzerine Bir Araştırma. Doğa Sağlık Bilimleri Dergisi,1990; 14:669-679
12. Öğüş C, Özdemir T, Okyar M, Artvinli M. Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Dönem VI Öğrencilerinde Sigara Fiyatlarındaki Artışın Sigara Alışkanlığı Üzerine Etkisi. Sağlık İçin Sigara Alarmı,1995; 2: 27-29
13. Bilgin N. Elazığ Sanayi Sitesinde Çalışan Çıraklarda Sigara İçme, Alkol Kullanma ve Uçucu Madde Bağımlılığı Prevalans Araştırması. Doktora Tezi. Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü, Elazığ, 1996
14. Bilgin N. Fırat Üniversitesi Öğrencilerinde Sigara İçme Prevalansı Araştırması. Bastırılmış Yükseklisans Tezi, Elazığ, 1989
15. Sezer RE, Öztürk ŞZ, Bilgin N, Açık Y ve ark. Elazığ'da Görev Yapan Hekimlerin ve Diş Hekimlerinin Sigara Konusundaki Davranışları, Tutumları, Düşünceleri (Ekim 1988). I.Kısım: Sigara İçme ve Bırakma Oranları. Doğa Turkish Journal of Medical Sciences, 1990;1:381-390
16. Açık Y, Sezer RE, Bostancı M ve ark. Elazığ'da Şehirlerarası Otobüs Firmalarıyla Yolculuk Yapan Kişilerin Sigara İçme Durumları ve Şehirlerarası Otobüslerde Sigara İçiminin Yasaklanması Konusundaki Görüşleri. Sağlık İçin Sigara Alarmı Dergisi,1996; 3: 17-21
17. Horasan E. Öğretmenlerde Sigara İçme Durumu ve Sigarayı Bırakma Sürecine ilişkin Bazı Özellikler (Menderes-İzmir), 1994;1: 52-59
18. Dedeoğlu N ve ark. Antalya'da Sağlık Personelinde Tütün Kullanımı. Sağlık İçin Sigara Alarmı, 1994;1: 12-18
19. Açık Y, Karaman F, Sezer H, Sezer RE, Oğuzöncül F, Dinç E, Güngör Y, Polat A. Elazığ İli Diyanet Çalışanlarının Sigara Konusundaki Tutum ve Davranışları. VI:Ulusal Halk Sağlığı Kongresi Bildiri Kitabı, Adana, 1998: 300-307
20. Fagerstrom KO, Kunze M, Schoberberger R, Breslau N, Hughes JR, Hurt RD, Puska P, Ramström L, Zatonski W. Nicotine dependence versus smoking prevalence: comparisons among countries and categories of smokers. Tob. Control, 1996; 5: 52-6
21. Kunze M, Schoberberger R. Nikotinabhangigheit der österreichischen Bevölkerung. Vıenna-ınstitut der Sozialmedizin. Universitat Wien, 1994
22. The Danish Office on Tobacco and Health, the Danish Herat Foundation and the Danish Cancer Society. Gallup Survey for the Danish Council on Smoking and Health, Copenhagen, 1995
23. Puska P, Helakorpi S, Berg AM, Uutela A. Health Behavior Among Finnish Adult Population, Spring 1994, Helsinki National Public health Istitute, 1994
24. Horasan E. Öğretmenlerde Sigara İçme Durumu ve Sigarayı Bırakma Sürecine İlişkin Bazı Özellikler. Menderes-İzmir1994. Sağlık İçin Sigara Alarmı,1994; 1: 52-59

Yazışma adresi:
Doç.Dr.Yasemin AÇIK

Fırat Üniversitesi Tıp Fakültesi
Halk Sağlığı Anabilim Dalı, ELAZIĞ
Tel: (0532) 443 01 18
Belgegeçer: (0424) 238 15 68
e-posta: yacik@firat.edu.tr